

## ΒΡΑΧΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ SHORT COMMUNICATION

### Προσεγγίζοντας τη συνήθεια του καπνίσματος στο γυμνάσιο

Γ. Καδιγιαννόπουλος,<sup>1</sup> Μ. Καραβίδα,<sup>1</sup>  
Α. Γαλανόπουλος<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,  
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα

<sup>2</sup>Αιματολογική Κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών  
«Γ. Γεννηματάς», Αθήνα

Approaching the habit of smoking in Junior High  
School

*Abstract at the end of the article*

**Λέξεις ευρετηρίου:** Αγωγή υγείας, Γυμνάσιο, Κάπνισμα,  
Σχολικά βιβλία

Η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό καπνιστών μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ),<sup>1</sup> τη στιγμή που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) υποστηρίζει ότι το κάπνισμα αποτελεί τη σημαντικότερη αιτία θανάτου παγκόσμια,<sup>2</sup> η οποία, αν δεν ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα, θα προκαλεί το 2030 ετησίως 10 εκατομμύρια θανάτους.

Μελέτη στον ελλαδικό χώρο ανέδειξε ότι οι έφηβοι ηλικίας 15 ετών καπνίζουν σε ποσοστό 10–50%, ανάλογα με την πόλη και την περιοχή κατοικίας,<sup>3</sup> ενώ σε πανελλήνια έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (European school survey project on alcohol and other drugs, ESPAD), του 2011,<sup>4</sup> το 20,3% των μαθητών ηλικίας 13–19 ετών δήλωσε ότι είχε καπνίσει τον τελευταίο μήνα, ενώ το 14,1% των μαθητών ήταν συστηματικοί καπνιστές, καθώς κάπνιζαν καθημερινά τουλάχιστον ένα τσιγάρο. Ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει το γεγονός ότι η Θεσσαλονίκη εμφάνιζε υψηλότερα ποσοστά μαθητών σε σχέση με την Αθήνα και την υπόλοιπη Ελλάδα που

ανέφεραν ότι μέσα στον τελευταίο μήνα είχαν καπνίσει (22,9%, 22,1%, 18,7%), αλλά και συστηματικών καπνιστών (15,6%, 15%, 13,2%). Οι κύριες αιτίες που ωθούν τους εφήβους στον ελλαδικό χώρο να αρχίσουν το κάπνισμα φαίνεται ότι είναι η περιέργεια, το stress και η επίδραση φίλων τους καπνιστών.<sup>5</sup>

Τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά Ελλήνων καπνιστών, τόσο ενηλίκων όσο και εφήβων, κυρίως σε αστικές περιοχές, φανερώνουν την αδήριτη ανάγκη να υιοθετηθούν άμεσα ολοκληρωμένα μέτρα για τον έλεγχο του καπνίσματος.<sup>6</sup> Προς αυτή την κατεύθυνση κρίνεται, επομένως, επιβεβλημένη η ενημέρωση και η εκπαίδευση των εφήβων για τις συνέπειες του καπνίσματος στην ανθρώπινη υγεία, καθώς στην αρχή της εφηβείας η πλειονότητα των ανθρώπων δοκιμάζει να καπνίσει. Θετικό στοιχείο αποτελεί ότι στον ελλαδικό χώρο η ενημέρωση για τις επιπτώσεις του καπνίσματος συμβάλλει στη μείωση της κατανάλωσης από τους εφήβους,<sup>7</sup> ενώ έρευνα στο χώρο της εκπαίδευσης ανέδειξε ότι τα προγράμματα Αγωγής Υγείας με θέμα το κάπνισμα έχουν σημαντική επιτυχία,<sup>8</sup> συμβάλλοντας στη μείωση ή την αποφυγή του καπνίσματος από τους μαθητές.

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να ερευνηθεί κατά πόσο οι μαθητές του γυμνασίου προσεγγίζουν τη συνήθεια του καπνίσματος μέσω των εγκεκριμένων σχολικών προγραμμάτων Αγωγής Υγείας και των σχολικών εγχειριδίων του Γυμνασίου.

Η έρευνα διενεργήθηκε με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου σε δύο κατευθύνσεις: Η πρώτη αφορά στα εγκεκριμένα σχολικά προγράμματα Αγωγής Υγείας του γυμνασίου και η δεύτερη στο σύνολο των αντίστοιχων σχολικών εγχειριδίων. Συγκεκριμένα, αναζητήθηκαν στους τίτλους των εγκεκριμένων σχολικών προγραμμάτων Αγωγής Υγείας και στα σχολικά εγχειρίδια λέξεις σχετικές με το κάπνισμα, όπως «τσιγάρο», «καπνίζω», «καρκίνος του πνεύμονα» κ.ά. Η στατιστική ανάλυση διενεργήθηκε με το λογισμικό πρόγραμμα Statistical Package for Social Sciences (SPSS), έκδοση 19.

Αρχικά, ερευνήθηκαν τα πρωτογενή δεδομένα που αφορούν σε προγράμματα Αγωγής Υγείας, τα οποία έλαβαν έγκριση να πραγματοποιηθούν σε σχολικές μονάδες Γυμνασίου στην Α΄ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας κατά το χρονικό διάστημα 2009–2015. Η συγκεκριμένη περιοχή επιλέχθηκε με κριτήριο τον πληθυσμό μαθητών και εκπαιδευτικών γυμνασίου που

αντιπροσωπεύει το σύνολο της χώρας και περιλαμβάνει σχολικές μονάδες των δήμων Αθηναίων, Βύρωνα, Δάφνης-Υμηττού, Ζωγράφου, Ηλιούπολης και Καισαριανής. Οι μαθητές Γυμνασίου που φοιτούν στην υπό μελέτη περιοχή, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (ΕΣΥΕ), του έτους 2010, αντιπροσωπεύουν το 19,78% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού, ενώ εργάζεται σε αυτές το 20,86% του συνόλου των εκπαιδευτικών Γυμνασίου. Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος.

Στη συνέχεια ερευνηθήκε το σύνολο των σχολικών εγχειριδίων του Γυμνασίου, προκειμένου να εντοπιστούν τα μαθήματα και οι ενότητες τους στα οποία αναπτύσσονται θέματα που σχετίζονται με το κάπνισμα, καθώς και οι διδακτικές ώρες που αφιερώνονται σε αυτά σύμφωνα με τις οδηγίες στο βιβλίο του καθηγητή.

Από τη μελέτη του πίνακα 1 διαπιστώνεται ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένας μικρός, αλλά όχι απογοητευτικός, αριθμός προγραμμάτων Αγωγής Υγείας που ασχολούνται με το κάπνισμα στην Α΄ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των προγραμμάτων που μελετά το «κάπνισμα» κυμαίνεται στο 4,5–9,6%. Από αυτά τα στοιχεία διαφαίνεται ότι η μεγαλύτερη βαρύτητα που δίνεται, τα τελευταία χρόνια, κυρίως από το Υπουργείο Υγείας, στην καταπολέμηση του καπνίσματος δεν έχει εισέλθει ουσιαστικά στη μαθησιακή διαδικασία.

Από την έρευνα που διενεργήθηκε στα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου προέκυψε ότι οι συνέπειες του καπνίσματος μελετώνται στα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, της Βιολογίας της Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου, της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α΄ Γυμνασίου και της βιωματικής δράσης «Σχολική και Κοινωνική Ζωή»,<sup>9</sup> η οποία δεν συνοδεύεται από σχολικό εγχειρίδιο.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις οδηγίες στα βιβλία του καθηγητή,<sup>10–14</sup> στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου, στην Οικιακή Οικονομία διατίθεται ½ διδακτική ώρα σχετικά με το κάπνισμα στο κεφάλαιο 4 «Αγωγή Υγείας – Πρόληψη ατυχημάτων». Στο μάθημα της Βιολογίας της ίδιας τάξης διατίθεται συνολικά ¼ της διδακτικής ώρας για τις συνέπειες του καπνίσματος στο κεφάλαιο «Κυκλοφορικό σύστημα και υγεία» και στο κεφάλαιο «Αναπνευστικό σύστημα και υγεία». Επίσης, στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας αφιερώνεται ¼ της διδακτικής ώρας στην ενότητα «Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου». Η βιωματική δράση «Σχολική και Κοινωνική Ζωή» στην ενότητα «Φροντίζω τον εαυτό μου» προσφέρει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να ασχοληθεί εκτενώς με τις συνέπειες του καπνίσματος στην ανθρώπινη υγεία, εάν αυτός επιλέξει να τη διδάξει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην εξασφαλίζεται η επαφή του μαθητή με το συγκεκριμένο θέμα. Εφ' όσον ο εκπαιδευτικός επιλέξει να εργαστεί με τους μαθητές του, στην εν λόγω ενότητα, τότε έχει τη δυνατότητα να αφιερώσει αρκετές διδακτικές ώρες αναλύοντας διεξοδικά το αντίστοιχο ζήτημα.

Στη Β΄ τάξη του Γυμνασίου, μόνο στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας αφιερώνεται μία διδακτική ώρα για το κάπνισμα στο κεφάλαιο 8 «Αγωγή Υγείας». Το σχετικό εύρημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς στη συγκεκριμένη τάξη του Γυμνασίου, ηλικιακά, οι περισσότεροι έφηβοι δοκιμάζουν ή αρχίζουν συστηματικά να καπνίζουν.<sup>7</sup>

Το μάθημα της Βιολογίας επωμίζεται το βάρος της ενημέρωσης για τις συνέπειες του καπνίσματος στην ανθρώπινη υγεία στην Γ΄ τάξη του Γυμνασίου. Συγκεκριμένα, αφιερώνεται ½ διδακτική ώρα στο κεφάλαιο «Τρόπος ζωής και ασθένειες (εξαρτησιογόνες ουσίες)».

Καταληκτικά συμπεραίνεται ότι υπάρχει μια περιορισμένη ενασχόληση των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας του Γυμνασίου με το κάπνισμα. Επίσης, στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου αφιερώνονται ελάχιστες διδακτικές ώρες για τις συνέπειες του καπνίσματος στον ανθρώπινο οργανισμό (πίν. 2). Αυτές οι διδακτικές ώρες μπορούν να αυξηθούν σημαντικά, εφ' όσον ο εκπαιδευτικός επιλέξει να ασχολη-

**Πίνακας 1.** Προγράμματα αγωγής υγείας στην Α΄ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Αθήνα.

Σχολικό έτος	Αριθμός προγραμμάτων αγωγής υγείας	Προγράμματα για το «κάπνισμα»	Ποσοστό (%)
2009–2010	96	5	5,2
2010–2011	72	6	8,3
2011–2012	88	4	4,5
2012–2013	97	9	9,3
2013–2014	94	9	9,6
2014–2015	93	6	6,5

**Πίνακας 2.** Διδακτικές ώρες για το κάπνισμα, ανά τάξη και μάθημα, στο γυμνάσιο.

Τάξη	Μάθημα	Διδακτικές ώρες
Α΄	Οικιακή Οικονομία	½
	Βιολογία	¼
	Νεοελληνική Γλώσσα	¼
	Σχολική και Κοινωνική Ζωή	–
Β΄	Οικιακή Οικονομία	1
Γ΄	Βιολογία	½

θούν οι μαθητές του στο πλαίσιο της βιωματικής δράσης «Σχολική και Κοινωνική Ζωή» με την ενότητα «Φροντίζω τον εαυτό μου».

Από την έρευνα στα προγράμματα Αγωγής Υγείας του Γυμνασίου στην Α΄ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας δεν παρατηρούνται σημαντικές αυξομειώσεις στον αριθμό αυτών που έχουν ως θέμα το κάπνισμα, με αποτέλεσμα να παραμένει ιδιαίτερα περιορισμένη η ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα.

Ερευνώντας τα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου προέκυψε ότι δεν υπάρχει ουσιαστική ενασχόληση με τις συνέπειες του καπνίσματος για την ανθρώπινη υγεία. Τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας και της Βιολογίας αποτελούν τους πυλώνες της περιορισμένης αντικαπνισματικής ενημέρωσης των μαθητών στο Γυμνάσιο, ενώ ο διδακτικός χρόνος που αφιερώνεται στο εν λόγω θέμα είναι ελάχιστος. Σημαντικά θα μπορούσε να συνεισφέρει η βιωματική δράση «Σχολική και Κοινωνική Ζωή», εφ' όσον ο εκπαιδευτικός επέλεγε να ασχοληθεί με το ζήτημα του καπνίσματος.

Προτείνεται, λοιπόν, να υπάρξει παραίνεση μέσω των κατά τόπους υπευθύνων Αγωγής Υγείας στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ώστε οι εκπαιδευτικοί που διαχειρίζονται προγράμματα Αγωγής Υγείας να ασχοληθούν με το θέμα του καπνίσματος. Επιπρόσθετα, απαραίτητος κρίνεται ο επανασχεδιασμός των αναλυτικών προγραμμάτων, τουλάχιστον ως προς τις ενότητες που σχετίζονται με το κάπνισμα, ώστε να προβλέπεται αυξημένος αριθμός διδακτικών ωρών, καθώς και δράσεις αναφορικά με το κάπνισμα εντός της σχολικής μονάδας, ανεξάρτητες από την ύλη οποιουδήποτε μαθήματος.

Οι παραπάνω προτάσεις, οι οποίες δεν έχουν οικονομικό κόστος, εκτιμάται ότι μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην κατεύθυνση της αποφυγής έναρξης ή της διακοπής του καπνίσματος από τους εφήβους.

## ABSTRACT

### Approaching the habit of smoking in Junior High School

G. KADIGIANNOPOULOS,<sup>1</sup> M. KARAVIDA,<sup>1</sup>  
A. GALANOPOULOS<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Department of Primary Education, University of Ioannina, Ioannina, <sup>2</sup>Department of Hematology, "G. Gennimatas" General Hospital, Athens, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2015, 32(4):501–504

This paper investigates the extent to which Junior High School students are exposed to information on the dangers of the habit of smoking through the approved health education programs in school and through the Junior High School books. A survey of the health education programs in the Junior High Schools of the First Department of Secondary Education of Athens showed a rise in the number of programs concerned with the issue of smoking. Investigation of the school books, however, indicated that there is no substantial consideration of the consequences of smoking and that the teaching time attributed to this issue is very limited.

**Key words:** Health education, Junior High School, School books, Smoking

### Βιβλιογραφία

1. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. Health at a glance 2011: OECD indicators. OECD Publishing, 2011
2. GLOBAL YOUTH TOBACCO SURVEY COLLABORATING GROUP. Differences in worldwide tobacco use by gender: Findings from the Global Youth Tobacco Survey. *J Sch Health* 2003, 73:207–215
3. VARDAVAS CI, KAFATOS AG. Smoking policy and prevalence in Greece: An overview. *Eur J Public Health* 2006, 17:211–213
4. ΚΟΚΚΕΒΗ Α, ΦΩΤΙΟΥ Τ, ΚΑΝΑΒΟΥ Ε, ΞΑΝΘΑΚΗ Μ, ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. Έκθεση αποτελεσμάτων πανελληνίας έρευνας για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στους μαθητές – Έρευνα ESPAD 2011. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα, 2012
5. PIPERAKIS SM, GARAGOUNI-ARAIΟΥ F, ARGYRACOULI E, PIPERAKIS AS, ΙΑΚΟΒΙΔΟΥ-ΚΡΙΤΣΙ Ζ, ΤΡΙΓΑ Α. A survey on smoking habits and attitudes among adolescents in Greece. *Int J Adolesc Med Health* 2008, 20:63–71
6. ΒΑΡΔΑΒΑΣ Κ, CONNOLLY G. Η αλληλένδετη σχέση μεταξύ ελέγχου του καπνίσματος και εκπαιδευτικής παρέμβασης στα σχολεία. *Νοσηλευτική* 2010, 49:205–206
7. ΚΟΚΚΕΒΗ Α (Επιμ.). *Η υγεία των εφήβων: Διαστάσεις, συνθήκες και κοινωνικό πλαίσιο. Ενότητες 1–9*. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα, 2005:1–86

8. THOMAS R, PERERA R. School-based programmes for preventing smoking. *Cochrane Database Syst Rev* 2006, 3:CD001293
9. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. *Σχολική και κοινωνική ζωή – Οδηγός εκπαιδευτικού*. Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης, Αθήνα, 2011
10. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ, ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ Ε, ΚΑΝΕΛΛΟΥ Α, ΣΑΪΤΗ Α, ΣΔΡΑΛΗ Δ, ΤΡΙΑΔΗ Δ. *Οικιακή Οικονομία Α΄ Γυμνασίου – Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2007
11. ΑΜΠΕΛΙΩΤΗΣ Κ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ, ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ Ε, ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΛΙΑ Μ, ΚΡΟΚΙΔΗ Ε, ΠΡΟΒΑΤΑΡΗ Σ ΚΑΙ ΣΥΝ. *Οικιακή Οικονομία Β΄ Γυμνασίου – Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2007
12. ΜΑΥΡΙΚΑΚΗ Ε, ΓΚΟΥΒΡΑ Μ, ΚΑΜΠΟΥΡΗ Α. *Βιολογία Α΄ Γυμνασίου – Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2007
13. ΜΑΥΡΙΚΑΚΗ Ε, ΓΚΟΥΒΡΑ Μ, ΚΑΜΠΟΥΡΗ Α. *Βιολογία Γ΄ Γυμνασίου – Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2009
14. ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ Κ, ΚΑΤΣΑΡΟΥ Ε, ΜΑΓΓΑΝΑ Α. *Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου – Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2009

*Corresponding author:*

A. Galanopoulos, 154 Mesogeion Ave., GR-115 27 Athens, Greece

e-mail: tgalanop@otenet.gr

